

1

Den Haag, 12 januari 1807

Hugo zat op het puntje van de stoel, het klamme zweet in de handen. De gruwelijke beelden van vanmiddag trokken een scherp spoor door zijn denkvermogen. Te gejaagd om lang te blijven zitten, kwam hij overeind. Hij liep naar een schilderij met een stelletje patriotten uit de vorige eeuw. Toen draaide hij zich om. De deur werd halfopen geduwd.

Het was niet de minister van Justitie, noch die van Oorlog. Het was een langneuzige medewerker van het departement, die slechts een kijkje in de wachtruimte kwam nemen, hem even taxeerde en na een kort knikje dichterbij kwam.

‘Er is een druppel bloed langs uw rechterwang naar beneden gelopen’, stelde de man vast. ‘U zult de minister laten schrikken.’

Hugo voelde aan het verband op zijn slaap, drukte op de wond, trok het doekje voorzichtig los en betastte de plek. Hij dacht dat het bloed onderhand opgedroogd was en vouwde het verband in elkaar. Terwijl hij het in de zak van zijn jasje stak, rilde hij. Het was een koortsige huiver, mede veroorzaakt door de regen die hem na zijn vertrek uit de brandende wijk had overvallen.

De medewerker verdween en kwam terug met een vochtige doek. Onwillig nam Hugo hem aan. Hij trok de doek in één beweging over zijn wang. ‘Bedankt. Laat de minister snel komen. Anders ben ik weer weg.’

Hij vergat de man en dwaalde in gedachten terug naar waar hij gebleven was: bij de afgerukte ledematen die hij had gezien tijdens de veldslag bij Castricum, nu acht jaar geleden. Vanmiddag had het geschreeuw in Leiden de herinnering daaraan in hem doen oplaaien. Het gebeuren was teruggekomen in zijn geest, helder alsof het vandaag had plaatsgevonden. Hij was destijds dertig jaar geweest, en Herman Willem een vierjarig parmantig ventje met – toen al – een grenzeloze fantasie.

De man met de doek bracht hem terug in het hier en nu. ‘Heeft u die dreun ook gehoord, vanmiddag?’ Hij maakte aanstalten om weg te lopen, alsof hij zijn nieuwsgierigheid wilde verbergen onder de achteloosheid van zijn vraag.

‘Ja.’

Bij de deur bleef de man staan, maar toen Hugo zich van hem afwendde, verdween hij geruisloos, als een op de vingers getikte klerk.

Eigenlijk had Hugo de dreun niet gehoord, hij had hem ondergaan. Een veilige plek als het Leidse stadhuis was dus nog niet veilig genoeg geweest, dat stond vast na wat hij daar enkele uren geleden gezien had. Omdat de hoofdofficier hem vrijwel meteen naar Den Haag had gestuurd, wist Hugo niet precies hoe het stadhuis er werkelijk aan toe was, maar dat het erg was, was duidelijk.

Hij veegde zijn klamme handen af aan zijn broek en ging toch weer zitten. Het besef dat er vele tientallen doden moesten zijn gevallen, groeide naarmate hij hier langer zat. Wie kon zo’n extreme ontploffing veroorzaken? Onderweg naar Den Haag hadden zijn gedachten onafgebroken dezelfde cirkelgang gemaakt: orangisten, Engelsens, Friezen, patriotten, orangisten, Engelsens, Friezen, patriotten.

Inmiddels had hij de orangisten losgelaten. In de getroffen

Leidse wijk Rapenburg woonden enkelen van de voornaamste orangisten van de stad, genoeg reden voor hen om daar in ieder geval geen aanslag te plegen. Bovendien toonden de orangisten die Hugo persoonlijk kende, hun verzet hooguit door het drinken van een glaasje oranjebitter bij een spelletje *whist*.

Hij dacht ineens weer aan zijn zoon met zijn openlijke gebrek aan oranjegezindheid. Sinds Lodewijk Napoleon hier aan de macht was, verzamelde de jongen knipsels over de koning. Hugo kon zich eerlijk gezegd wel voorstellen dat prinsgezinde leeftijdgenoten Herman Willem om zoiets regelmatig te pakken namen, al was zijn vader dan tien keer substituut-schout van Leiden.

Hij balde zijn vuisten. Waar bleven die ministers? Het duurde zo lang, dat hij zich afvroeg of zijn boodschap nog wel nieuws zou zijn. Straks was hij voor niets gekomen, terwijl zijn hulp in Leiden zo hard nodig was. Er lagen misschien wel tweeduizend mensen onder het puin. Hij wilde terug, en snel ook.

Onwillekeurig dook hij in elkaar, alsof hij de dreun opnieuw voelde. Voor zo'n ontploffing had je buskruit nodig, en niet zomaar een vaatje. Hoe kwam die troep in die enorme hoeveelheid in zo'n dure wijk?

Een overval op een buskruittransport plegen en daarna het gestolen materiaal op deze manier gebruiken, moest een hoogstandje zijn. Wie was tot zoiets in staat? Hij was de laatste tijd geen enkele Engelsman tegengekomen, maar dat bewees natuurlijk niets.

De deur vloog open, en meteen was hij weer in het heden. Daar stond hij: de minister van Justitie, in een witte broek en een zwart jasje, waaruit wit kantwerk puilde. Hij hield een epistel in zijn opvallend kleine handen en zijn ogen stonden vol ontsteltenis.

‘Van Meerten! Wat is er gebeurd? Wacht even.’ Hij scheurde

de brief open. Zijn blik hechtte zich aan de regels, alsof ze met vrijwel onzichtbare inkt geschreven waren.

‘Ik hoop niet dat u al gelezen hebt waarvoor ik hier ben’, zei Hugo, terwijl hij ging staan. ‘Dan had ik mijn tijd beter kunnen besteden.’

‘Kom verder’, zei Van Hooff. Hij wenkte met het document in zijn hand. ‘Wij waarderen een mondelinge toelichting evenzeer. Het is ... onwerkelijk.’

Hij ging Hugo voor naar een aangrenzende ruimte, waar enkele mannen – waarschijnlijk onderofficieren van omliggende steden – en een broodmagere secretaris zaten te wachten. De aanwezigen zagen er zeer gespannen uit, met ogen alsof ze zojuist vanuit het donker in het felle licht waren getreden. Een van hen had een rafelige snor, waar hij telkens aan plukte.

Van Hooff wees Hugo een stoel. ‘Wat denkt u, sabotage?’

Hugo staarde de minister aan. ‘Sabotage?’ Hij boog zijn hoofd. ‘Het is een afgrijselijke puinhoop’, zei hij tegen de vloer. ‘Ontelbaar veel doden, veel kinderen, het is niet te bevatten. Er stonden scholen aan het Steenschuur.’ Hij zweeg.

‘Stonden?’ De minister keek hem aan met een vreemde, wat cynische blik, de rechterwenkbrauw opgetrokken. Zijn mondhoeken gingen een onmerkbaar klein beetje omhoog, wat Hugo woedend maakte. Dacht Van Hooff dat hij overdreef? Hij wilde een grimmige opmerking plaatsen, maar hield zich in toen Van Hooff vlug zijn vinger opstak. ‘Voordat je me harteloosheid gaat verwijten ...’ Hij onderbrak zichzelf. ‘O, daar heb je Van Hogendorp al’, zei hij kalm. Het was een kalmte die hij in de loop der jaren verworven moest hebben, na meer dan een handvol arrestaties en zijn miraculeuze ontsnapping aan de guillotine dankzij een schrijffoutje in zijn naam.

Hugo keek over zijn schouder. Inderdaad kwam er iemand de

kamer in. Het was de man die je minister van Oorlog zou kunnen noemen, al was hij het nog niet officieel. Zijn voorganger was juist weggepromoveerd naar Oost-Friesland.

Dirk van Hogendorp had op dit moment een ondoorgrondelijk gezicht, maar Hugo wist toch wel dat hij een opportunist was. Zijn ogen stonden donker, en zijn pruik was boven de oren teruggekruld. Hij kwam met een diepe zucht bij hen zitten.

Hugo schoof zijn stoel naar achteren en voelde het prikken onder zijn haar. Hij kende beide ministers redelijk goed, dankzij zijn contacten met de procureur-generaal, die een uitstekende informatiepositie had. Hij wist dat Van Hogendorp verantwoordelijk was voor de verdubbeling van het aantal Hollandse militairen, uiteraard in opdracht van Napoleon. Van Hogendorp had een flink deel van zijn leven in Indië gezeten, en onlangs enkele jaren in Sint Petersburg. Vermoedelijk kon hij op elke plek in de wereld wel promoveren als hij dat wilde.

‘Justitie en Oorlog zijn tamelijk verschillende dingen’, zei Hugo, in een poging de aandacht naar zich toe te trekken.

Van Hooff leunde snel naar voren. ‘Het kruit kan gestolen zijn. Diefstal is Justitie.’

‘Kruit is Oorlog’, claimde Van Hogendorp. ‘Vorige week is er in Doesburg een schildwacht overvallen en afgeranseld. Hij stond voor een kruitmagazijn. We hebben de zaak onderzocht, maar er was geen kruit verdwenen.’

‘Welnu, Van Meerten’, zei Van Hooff. ‘Begin bij het begin. Alles wat je zegt is nu formeel, en ... wordt in het Frans vertaald, natuurlijk.’

Hugo legde zijn handen op de stoelleuning. Het liefst ging hij direct terug naar Leiden om te helpen. Hij vertelde snel en zo uitvoerig mogelijk. De secretaris verschoof zijn stoel, keek een paar keer verstoord op, maar onderbrak niet één keer zijn werk.

Eindelijk zweeg Hugo. Toen knikte hij. ‘Tot zover.’

Van Hogendorp keek zuinig. ‘Ik denk hardop. Zijn hier de Friezen aan het werk? Of is dit Engeland? We kennen hun moeite met het handelsembargo. Maar even tussendoor: ik heb gehoord dat er nog twee van die schepen onderweg zijn. Dat zou me zeer verontrusten.’

‘Schepen?’ vroeg Hugo.

‘Het was een kruitschip’, zei Van Hogendorp. ‘Wist u dat niet?’

Hugo sloot zijn ogen om dit nieuws te verwerken. Dat hij daar nog niet aan gedacht had! Hij had de explosie beschreven, de schade aan het stadhuis, de enorme ravage in Rapenburg, zijn inschatting van het aantal doden en gewonden.

Een kruitschip! Leiden was rijk aan singels, maar zo’n schip mocht pertinent niet in de binnenstad komen. Zou het dan toch gebeurd zijn? Het duizelde hem.

‘Wist u dat niet?’ vroeg Van Hogendorp voor de tweede keer. ‘Dat is een tekortkoming voor een substituut-schout. Maar erger is dat u niet weet dat er twee schepen onderweg zijn met mogelijk eenzelfde lading. Dat u zich destijds in Castricum uitstekend hebt gedragen, rechtvaardigt niet alles.’

Hugo keek de minister net zolang zwijgend aan tot die weer in zijn papieren dook, want Hugo kon slecht tegen kritiek, maar nog minder goed tegen vage toespelingen. In Castricum waren soldaten om hem heen gaan plunderen. Ze hadden de meest barbaarse dingen gedaan, zoals het doormidden hakken van ontelbare dure kazen – ook Leidse – en alles wat ze ontdekten, hadden ze meegenomen: gerookt vlees, ham, eenden, bijenkorven, honing, bier, wijn, ketels, pannen, oorijzers, de klampen van kerkboeken. Toen Hugo ten slotte een gedeelte van de soldaten had overreed hiermee op te houden, had dat

kennelijk toch het respect afgedwongen dat Van Hogendorp zich nu nog wist te herinneren.

‘Wacht, geen ruzie maken’, zei Van Hooff. ‘Even terug naar de Friezen. Die hebben dit niet gedaan. Ze zingen hooguit wat opruiende liedjes.’

‘Oneens. Het leger is nog in Oost-Friesland. En dat is niet voor niets’, zei Van Hogendorp stug. ‘Maar ik herhaal: die andere twee schepen zitten me dwars.’

‘Dat begrijp ik heel goed’, zei Hugo. ‘U sluit dit soort contracten af.’

‘Is dat een verdachtmaking?’

‘U begon.’ Het leek Hugo nogal eenvoudig: de minister van Oorlog was toch eindverantwoordelijk bij kruittransporten?

Hij ging staan. Hij hield het niet meer uit.

‘Wacht.’ Van Hooff gebaarde naar hem en keek vervolgens naar de minister van Oorlog. ‘Welke boodschap geven we hem mee terug? En krijgen ze in Leiden inderdaad hulp van Zoetermeer, Gouda, Alphen en Amsterdam?’

De onderofficieren keken een andere kant op. De rafelige snor had het zwaar te verduren.

Van Hogendorp zei: ‘Van Meerten staat onder het bevel van Wijckerheld Bisdom. Maar we mogen toch wel veronderstellen dat hij probeert de schippers te vinden. En bewijs van dronkenschap bij deze lieden, zodat onze burgers zelf kunnen inschatten waarom dit gebeurd is.’

‘De schippers zullen er niet meer zijn’, zei Hugo. ‘Als u een beetje naar mijn verhaal hebt geluisterd, dan ...’

‘Zeg zulke dingen niet’, protesteerde Van Hooff. ‘Gebruik iedereen in uw kring om u te helpen. De schipper heeft zich mogelijk verstopt, is wellicht ondergedoken, is misschien al op zoek naar zijn volgende schuit. Alle opvarenden moeten overi-

gens worden gearresteerd. Maar de schipper het noodzakelijkst.’

Hugo’s maag trok samen bij de gedachte aan de verschrikkelijke toestand die de ontploffing had veroorzaakt.

‘Hebben jullie de dreun gehoord?’ vroeg hij.

‘Ja’, zeiden de ministers tegelijk. De onderofficieren knikten alle drie.

‘Kwart over vier’, voegde Van Hogendorp eraan toe.

Er verscheen iemand in de deuropening. Het was de man die Hugo een doek had aangeboden.

‘Ja?’ zei Van Hooff.

‘De maarschalk en de koning gaan naar Leiden.’

Dit verraste Hugo. Koning Lodewijk naar de rampplek? Hij zou omringd zijn door zijn persoonlijke garde en daaromheen de soldaten van de maarschalk, de hoogste legerofficier. Een reden te meer om snel terug te gaan naar Leiden. Er gebeurde van alles tijdens zijn afwezigheid.

‘Ik ga mijn taak waarnemen’, zei hij.

‘U heeft een lichte hoofdwond’, zei Van Hooff, alsof hij de plek op zijn slaap nu pas zag.

‘Heeft niets te betekenen.’

Van Hogendorp stak zijn hand op. ‘Van Meerten, u had het zojuist over het contract.’ Hij keek vlug in zijn papieren. ‘De opdracht voor het verstrekken van zwavel en salpeter dateert van 28 oktober 1806. Op 1 december heb ik per brief laten weten dat het contract afgesloten mocht worden.’

Hugo knikte. ‘Met wie?’

Van Hogendorp glimlachte kort. ‘Zelfs dat wil ik u nog wel vertellen, al is het natuurlijk uw belangrijkste taak om geen kruitschepen onder uw neus de binnenstad in te laten varen.’

De secretaris kuchte.

‘Schrijf dat maar niet op’, zei Hugo. Hij voelde een hevige emotie door zich heen trekken, omdat hij sinds enkele maanden verantwoordelijk was voor het opsporen van zwaardvegers, illegale wapenhandelaars, en daarmee feitelijk ook voor het veilig houden van de stad met betrekking tot explosief materiaal. Zijn schuldgevoel was latent, maar kon hem met een beetje extra confrontatie volkomen onderuithalen.

Van Hogendorp negeerde hem en sprak vlug verder. ‘Commies-stapelier Adam Schouw uit Delft heeft de opdracht gekregen en heeft het kruit geleverd, maar de eenvoudigste uitleg van dit vreselijke gebeuren zal de dronkenschap van die schippers zijn.’

‘Waarom dronkenschap, wie zal zo iets nu al kunnen vaststellen?’ vroeg Hugo. ‘Het zou toch ook kunnen zijn dat het kruit slordig verpakt was?’

‘Waarom?’ echode Van Hogendorp. ‘Misschien omdat het vandaag Koppermaandag is?’

Het bleef stil. Na lange tijd onderbrak Van Hooff de stilte. ‘Het is afschuwelijk, heren. Breng schout Wijckerheld Bisdom ons medeleven over. Hij is een capabel mens, maar we zullen hem alle hulp geven die hij nodig heeft.’

Buiten stond de koets nog te wachten. Het vaalwitte paard glom van de fijne motregen. Hugo trok het deurtje open en schoof naar binnen, om meteen verbaasd te constateren dat er een man aan de andere kant zat. Op de heenweg was hij alleen geweest, en dat was ook de bedoeling. Hij had de koets speciaal van Wijckerheld toegewezen gekregen om snelheid te houden.

‘Goedenavond?’ zei hij. ‘Weet de koetsier dat jij hier zit?’

‘H-Hu-Hugo.’

Hugo veerde op. Deze stem hoorde bij Arnoldus Brantsen,

een van de mannen die voor de inlichtingendienst van de procureur-generaal werkten.

‘Arnoldus!’ zei hij bijna opgewekt. ‘Jij hier? Wie of wat heeft jou in mijn koets gezet?’

‘De b-baas’, zei Arnoldus eenvoudig.

‘De agenda van de procureur-generaal loopt altijd overal dwars doorheen’, bromde Hugo. Cornelis Felix van Maanen was een man met een buitengewoon talent voor het verwerken van informatie, en het zou Hugo niet eens verbazen als Arnoldus wist wat er zojuist met de ministers was besproken. Op de een of andere manier vond hij de aanwezigheid van Arnoldus ineens bijzonder bemoedigend. Nu hoefde hij niet in zijn eentje heel die terugrit naar Leiden te maken, met alle bijbehorende beklemmende gedachten over wat hij daar zou aantreffen. Bovendien was Arnoldus ontzettend sympathiek.

‘Is het echt zo erg in L-Leiden?’ vroeg Arnoldus, terwijl de koets in beweging kwam.

‘Als je meegaat, kun je het met eigen ogen zien’, zei Hugo. ‘Heb je een opdracht?’

Arnoldus boog zich in het donker naar hem toe en zei: ‘Ik moet morgen rapport uitbrengen van mijn observatie van de k-koning. De pr-pro-procureur-generaal heeft veel belangstelling voor het gedrag van de k-koning onder deze omstandigheden. Hoe is het verder met je? En met Anna? Hoe heette dat dromerige kn-knaapje van je?’ Hij leunde terug en voegde er ineens aan toe: ‘St-staat zijn schooltje niet in die wijk?’

Hugo likte langs zijn lippen. ‘Wel in de wijk’, zei hij ten slotte. ‘Maar hij ging vandaag nog niet naar school.’

‘N-niet? Waarom niet?’

Nu ze het Haagse Hout achter zich lieten, werd het helemaal donker. Het paard klepperde stevig door en Hugo wenste dat

hij nog heel lang zo kon blijven zitten, in de beslotenheid van dit koetsje.

‘Omdat hij ...’ Hij aarzelde en vervolgde: ‘Hij is na Nieuwjaar nog amper geweest. Hij gaat niet graag. Ze zitten hem op zijn nek.’

‘Ach’, zei Arnoldus. ‘L-laat je hem helemaal niet meer naar school gaan?’

‘Dat zou ik wel moeten doen, maar hij verdedigt zich zo slecht. In december zat er een scheur in zijn oor. Op dat moment nam ik me voor om hem te helpen, maar het is er nog niet van gekomen.’

‘Hij zou iets meer op zijn v-vader moeten lijken’, probeerde Arnoldus.

Hugo duwde het deurtje open, kwam overeind en riep naar de koetsier: ‘Bij de Pieterskerk mag je ons afzetten.’ Hij zakte weer terug. ‘Wat zei je? Nee, het is zijn grootvader die hem deze zachtheid en filosofische inborst heeft nagelaten, vrees ik.’

Zwijgend wees Hugo op de gloed boven de stad. De koetsier nam de weg onder de Rijn langs, met de rivierbocht mee in oostelijke richting, boog weer naar het zuiden af voor de Pieterskerk en liet het paard stilhouden.

Hugo sprong eruit, wachtte tot Arnoldus bij hem stond en maakte een gebaar naar de koetsier. De Pieterskerk stond waarschijnlijk aan de rand van het rampgebied, maar was duidelijk getroffen: het grote raam boven de ingang aan de Heeresteeg was verbrijzeld. Een ogenblik gingen zijn gedachten naar de kerkvloer, naar zijn ouders die daar – zes jaar na elkaar – begraven waren. Zijn vader het laatst, die was in 1803 bijgezet, tijdens een drukbezochte dienst. Wat een verschil met de manier waarop vele slachtoffers de komende week zouden worden

begraven. Toch wist hij niet zeker wat beter was, in elk geval had hij persoonlijk steeds meer moeite met de doordringende lucht die 's zomers in de kerk hing.

‘K-kijk’, wees Arnoldus. ‘Ze hebben het gebied al afgezet.’

Hugo hoorde amper wat Arnoldus zei. Hij begon te lopen, en nu zag hij dat bijna alle glas-in-loodramen van de kerk eruit gesprongen waren. Het viel hem op dat bij veel huizen lantaarns waren ontstoken. De lange toortsen verspreidden een onrustig licht. Blijkbaar had het verzoek van het stadsbestuur om zoveel mogelijk lampen aan te steken al veel burgers bereikt. Het mocht een wonder heten dat de buurtmeesters in deze chaos dit bericht van het bestuur hadden weten over te brengen. En om de lantaarnbelasting zou niemand zich vannacht bekommeren.

Hij zette zijn tanden op elkaar, want hij kende zijn werk maar al te goed: de afzetting van het gebied was vooral bedoeld om plundering tegen te gaan. In de Nieuwsteeg ging hij langzamer lopen. De huizen waren hier beschadigd. Hij sloeg linksaf de Zonneveldsteeg in. De woningen aan de rechterkant zouden gedeeltelijk afgebroken moeten worden. Er waren nu overal mensen, er klonk geschreeuw, gesnauw van bevelen, gekreun en regelmatig hysterisch gekrijs. Linksaf de Langebrug in. Vanaf dit punt zag hij enkel nog volledige verwoesting, alles lag geheel in puin.

Hij moest zichzelf geweld aandoen om niet meteen naar zijn eigen huis te rennen, dat overigens nog een heel eind ten zuiden van het Steenschuur stond.

‘Arnoldus’, zei hij schor. ‘Wie heeft dit gedaan?’

Toen hij om zich heen keek, zag hij dat Arnoldus een paar meter verderop gehurkt zat bij een brokstuk. ‘Kijk, een stuk van een schip. L-loodzwaar. Dit geloof je toch niet.’

‘Wie zou dit hebben gedaan?’ herhaalde Hugo werktuiglijk.

Hij gebaarde naar de brandende wijk. ‘Dit allemaal hier. Deze hel hier.’

Arnoldus schudde zijn hoofd. ‘Dit is geen h-hel. De hel is iets anders.’

Hugo staarde hem aan zonder iets te zeggen.

Arnoldus keek ernstig terug. ‘Dit is de aarde nog, de wereld.’ Hij wees vooruit. ‘Je zult zien dat hier vandaag h-hemelse dingen gebeuren’, zei hij vastberaden.